

30

DEN STORE Dialektboka

Redaktør: Ernst Håkon Jahr

 NOVUS FORLAG – OSLO

Indre Østlandet

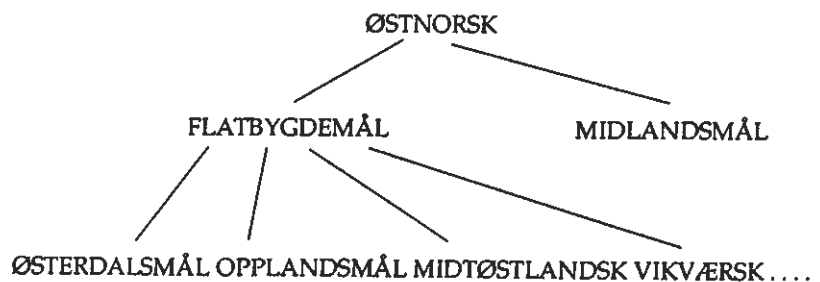
Svein Lie

1. Området

1.1. I dette kapitlet skal vi ta for oss dialektene på det indre Østlandet, nærmere bestemt Hedmark fylke, Akershus fylke, den delen av Oppland som kalles Vestoppland (Toten, Land og Hadeland) og Ringerike (i Buskerud fylke).

Dette området dekker de nordligere delene av det vi kaller *flatbygdemåla* på Østlandet. Til flatbygdemåla regner vi dialektene i Hedmark, Vestoppland, Ringerike, Akershus, Østfold, Vestfold og Nedre Telemark (Grenland). Disse dialektene har enkelte fellesstrekk som skiller dem fra dialektene i østlandsdalene – fra Gudbrandsdalen i nord til Vest-Telemark i sør – de dialektene vi gjerne kaller *midlandsmål*. I Valdres f.eks. heter det gjerne *E såg ikkje jentudn*, mens det på Toten vil hete *Je så itte jintn*. Flatbygdemåla har pronomenerne *je* og *vi*, mens midlandsmåla har *e* eller *eg* og *me* (oss i Gudbrandsdalen).

1.2. Men også innafor flatbygdemåla er det større eller mindre forskjeller mellom de enkelte dialektene, så derfor kan vi dele inn området i flere underområder, f.eks. slik:

Her skal vi ta for oss de tre første undergruppene under flatbygdemåla, altså østerdalsmål, opplandsmål og midtøstlandsk. Den fjerde gruppa, vikkværsk, ble behandla i forrige kapittel.

1.3. Med *østerdalsmål* vil vi her mene dialektene i den egentlige Østerdalen fra og med Elverum og nordover, men også sidedalene, først og fremst Rendalen. I tillegg regner vi til området Østerdalen også bygdene østfor dalen, dvs. kommunene Engerdal og Trysil. På den andre sida faller Folldalen utenom. Geo-

Motstående side: Østlandslandskap

grafisk og administrativt hører Folldalen til Østerdalen, men den største delen av bygda er befolka fra Gudbrandsdalen, så bygda har fremdeles gudbrandsdalsmål og ikke østerdalsmål.

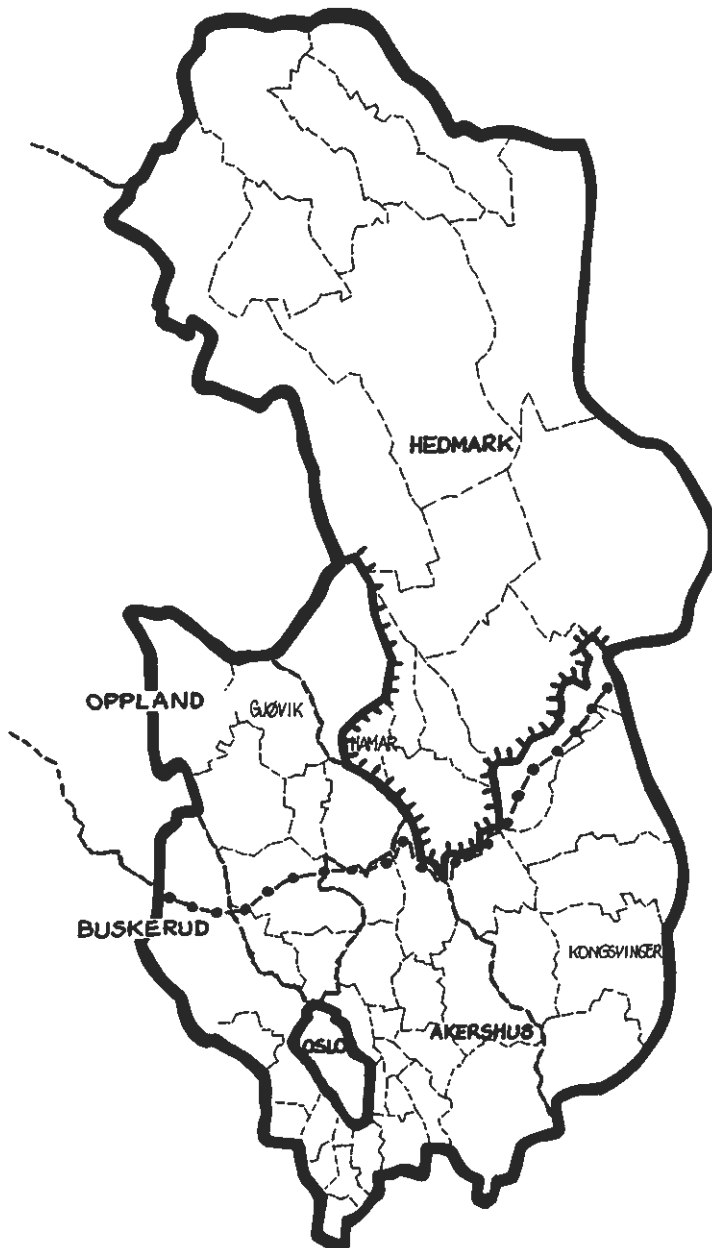
1.4. Det som vanligvis regnes med til *opplandske mål*, er dialektene i de tre områda Solør-Odalen, Hedmarken og Vestoppland.

Til Solør-Odalen regner vi foruten det egentlige Solør (kommunene Våler, Åsnes, Grue og tidligere Brandval kommune (nå del av Kongsvinger)), også hele Kongsvinger kommune, Eidskog og Odalen (Nord-Odal og Sør-Odal).

Hedmarken omfatter kommunene Stange, Løten, Vang, Hamar og Ringsaker. Hamar by følger nok de andre dialektene i mangt og mye, men skiller seg også ut i enkelte ting, som bymål flest.

Vestoppland består av tre områder: Toten (Østre Toten, Vestre Toten, Gjøvik), Land (Nordre Land, Søndre Land), Hadeland (Gran, Lunner, Jevnaker). (Gjøvik omfatter i dag, foruten tidligere Gjøvik by, også de tidligere kommunene Vardal, Biri og Snertingdal. Dette området hører ikke til Toten i streng forstand. Men dialekten følger stort sett totendialekt, så vi vil inkludere det her når vi ikke sier noe annet.)

Kart nr. 1:

— Nord for streken: *sten, røs*
Sør for streken: *stein, røys*

— Nord for streken: kv (stort sett): *kvit*
Sør for streken: v (stort sett): *vit*
(I grensetraktene også *gvit*)

1.5. Til *midtøstlandsk* regner vi dialektene i Oslo (se eget kapittel om oslomål), i Akershus og på Ringerike (Ringerike og Hole kommuner) – og dessuten Hedalen og Begnadalen i Sør-Aurdal kommune i Oppland, som blir omtalt sammen med resten av Valdres (se eget kapittel om Fjell-Noreg).

Akershus fylke omfatter tre regioner: Romerike, Follo og Asker-Bærum. Fylket ligger omtrent som en krans rundt Oslo, og dette nære naboskapet påvirker også språket. I kommunene nærmest Oslo er den gamle dialekten på vikende front, og oslomålet brer seg utover. Tydeligst er nok dette i Asker og Bærum, men også sørover i Follo og østover mot Nedre Romerike brer oslomålet seg.

Men nå er ikke oslomålet noe entydig begrep. En snakker i Oslo ofte om østkantdialekt og vestkantdialekt, og begge varianter finner vi også i de bymessige strøka i Akershus. Den gamle dialekten er det ikke så mye igjen av, men enkelte steder, f.eks. i Lommedalen i Bærum kommune, kan en finne folk som bruker den gamle byggedialekten.

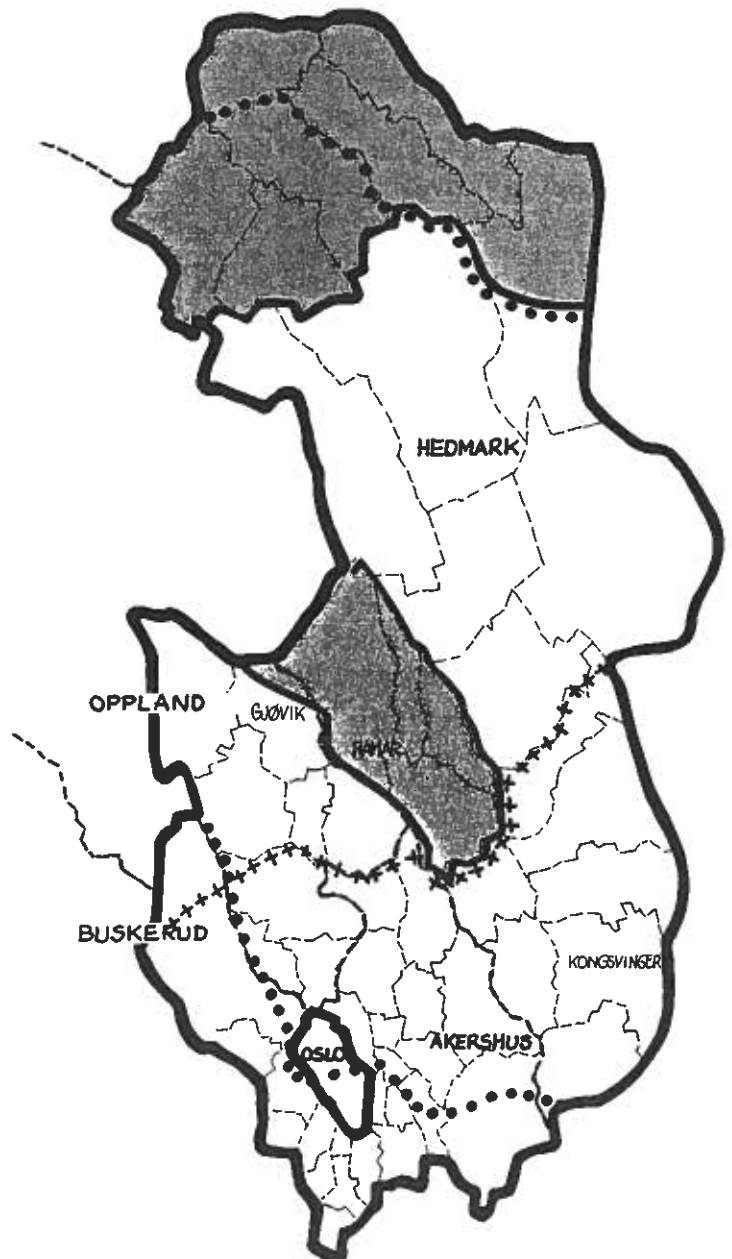
Vi kommer her til å legge mest vekt på den tradisjonelle dialekten. Når det gjelder språket i de nye boligstrøka i omegnskom-

Kart nr. 2:

Nord for nordlig markering og sør for sørlig markering: *kasta* (fortid og partisipp)
Ellers: *kaste*

Innafor markeringene (med grå farge): nåtid uten -r i svake verb: *kaste, kjøre, bygge*
Ellers: nåtid med -r i svake verb: *kaster, kjører, bygger (bigger)*

Nord for streken: nåtid uten ending i sterke verb: *bit, spring, finn (finn)*
Sør for streken: nåtid ender på -er i sterke verb: *biter, springer, finner.*

munene til Oslo, vil det meste av det som sies om språket i Oslo, også passe her.

Vi tar hele Akershus med i denne delen. Men den tradisjonelle dialekten i Follo, især i den sørlige delen, regnes ofte med til vikkværske.

Det midtøstlandske dialektområdet er på mange måter et overgangsområde mellom opplandske dialekter i nord og vikkværske i sør. De fleste målmerke i dette området fins i opplandsk eller vikkværske, og det er få målmerke som bare fins i dette området.

2. Vokalene

2.1. *De' kriper siv å tive stigge dir på riggen din, Siver hermes det ofte etter folk i Solør og Odalen (sjøl om folk nok heller sier sju enn siv).* Det er vel dette som er mest kjent om uvanlig bruk av vokaler på Østlandet. Y-lyden har blitt borte, og folk bruker i stedet *i*. Dette finner vi flere steder i landet (og i islandsk), men Solør-Odalen er det største området der dette er vanlig. Og ettersom y-en forekommer også i diftongen *øy*, mangler den også, og solungene bruker ei i stedet: *reik`røyk'*, *hei`høy'*, *leise`løse'*.

Men også ellers skiller Solør seg ut i vokalene, iallfall sammenlikna med områda lenger vest og sør. For rett nok har solungene mista y-en, men til gjengjeld har de, iallfall i litt eldre mål, en vokal som ikke er vanlig ellers. Det er en bakre, midtre vokal, som likner vokalen i engelsk *but*, og vi skriver den her $\wedge$. Vi finner den oftest i ord som skrives med o: *l $\wedge$ v*, *l $\wedge$ kk*, *s $\wedge$ ver*, men også ellers: *mj $\wedge$ Lk`mjølk'*, *st $\wedge$ rre`større'*, *st $\wedge$ L`støl'*. Vokalen $\wedge$ er nok på retur, og hos yngre faller den gjerne sammen med æ.

Mie vil ha meir,
og stiggen vil ha fleir
(Eidskog)

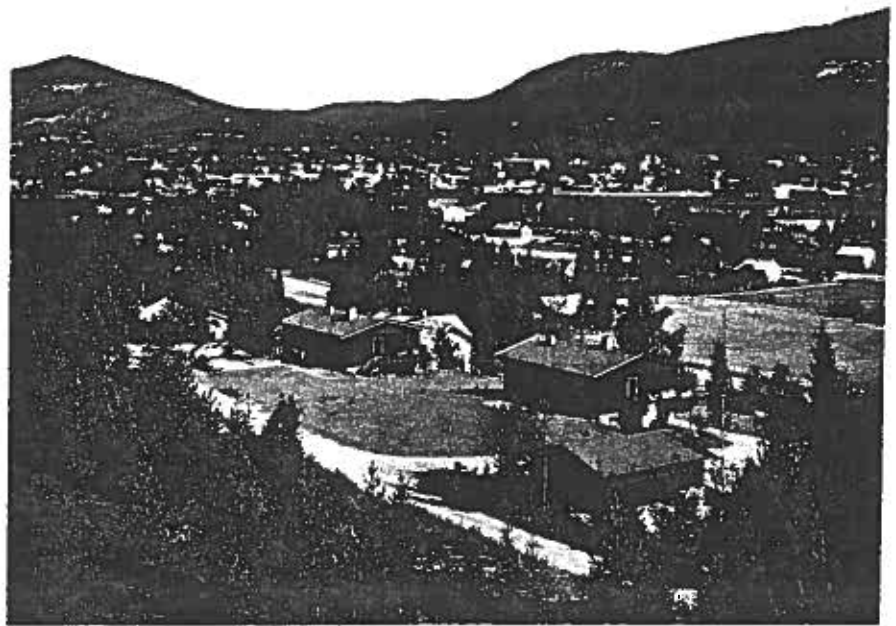
"Hei", sier odølingen,
ser eit hælmsrå
(Herme fra Romerike)

2.2. Lenger nord, i Østerdalen, kan en høre enda flere vokaler enn i Solør. I Tyllaldalen (Tynset kommune) skiller en mellom hele 13 vokallyder. De har f.eks. to ø-lyder, en trangere og en åpen: *trang i rørr`rør'* og åpen i *rör* (flertall av *ro* = `krok'). Svært spesiell er en vokal, *ö*, som ligger mellom u, ø og å. Den finner vi i ord som ellers i dialektene uttales med au (eller ø), f.eks. *röte`raute'*. Lyden *ö* fins over det meste av Østerdalen, men ikke i Elverum, Åmot og delvis Stor-Elvdal. En annen spesiell lyd er den som vi her skriver *ö*. Den minner om *ö*, men er litt åpnere (nærmere a). Den lyden hører en i Østerdalen helst i ord som vanligvis skrives med o, f.eks. *lökk*, *örm*, *töLv*. Lyden *ö* fins heller ikke i alle bygdene, visstnok bare i Elverum, Trysil, Øvre Rendalen, Alvdal og Tynset. (I østlandsdialektene ellers blir disse orda gjerne uttalt med ø eller å.) I det meste av Østerdalen fins også en åpen a-lyd, her skrevet ä (men ikke i Os, Tolga, Kvikne og noe av Engerdal). Eks.: *kär`kar'*, *värm*.

Nörr skjya æ rö,
bi re strivær
(Tyllaldalen)

Vi ser altså at antall vokaler varierer mye i Østerdalen. Det mest kompliserte systemet finner vi på Tynset og i Alvdal med 13 vokaler, i Trysil finner vi 12 (mangler *ö*), i Elverum 11 (mangler *ö* og *ö*), og i Åmot 10 (mangler *ö*, *ö* og *ö*), det samme har Tolga og Os (mangler *ö*, *ö* og ä).

I eldre mål i Tynset og Alvdal fins det enda en vokal, som vi kan skrive *ë*, og som er en slags mellomlyd mellom e og ø: *kvëst`kvist'*, *sëster`søster'* o.a. Nå blir likevel slike ord helst uttalt med ø: *kvøst*.

Trysil

2.3. Resten av området vårt på indre Østlandet har de vanlige ni vokalene som f.eks. i Oslo. Men bruken av dem er likevel ikke alltid den samme. Ord som i de fleste dialektene blir uttalt med *a*, får på Hedmarken og i Vestoppland ofte *æ*: *mænn* 'mann', *lænn* 'land', *ælle* 'alle', *dæns* 'dans', *gædd* 'gadd, opptråkka plass', *kæLv* 'kalv', *hæš* 'hals'.

Vi finner her også ofte *ø* der skriftspråka har *o*: *trøll*, *høgge*, *ønn*, *ørm*, *hølle*, delvis også *føLk*, *gøLv* (Romerike, Ringerike). Vi ser at det bare er kort *o* som har blitt til *ø*. Foran tjukk *l* kan vokalen også være lang: *høL*.

2.4. Noe av det som tydeligst skiller norsk språk fra svensk og dansk, er at norsk har tvelyder (diftonger) i ord som *stein*, *graut* og *øy*, mens svensk og dansk har enkle lyder, f.eks. svensk *sten*, *gröt* og *ö*. Opprinnelig var det tvelyder i alle nordiske språk, men i svensk og dansk er de gamle tvelydene blitt forenkla, dvs. blitt til en enkelt vokal.

Denne vokalforenklinga går også inn på norsk område, og naturlig nok er det derfor de strøka som ligger nærmest Sverige, som har mest av dette. Utafor våre områder finner vi det mest i Østfold og i deler av Trøndelag, men tydeligst er det vel i Østerdalen og på Hedmarken.

Der er tvelyden vanligvis forenkla dersom det kommer en konsonant etterpå: *sten*, *fet*, *bLøt*, *stør* 'staur', *løse*, *røs* 'røys' (Østerdalen også *bLøt* og *stôr*). Men det er endel unntak fra denne hovedregelen. For det første er det ikke alltid gjennomført forenkling av *au* på Hedmarken, bare i Løten er den nokså konsekvent: *grøt*, *høk*. Ellers finner vi ofte *au* bevart: *græut*, *hæuk*.

For det andre kan det variere fra ord til ord. I et ord som *høy* er det ingen av dialektene som forenkler vokalen. Men i ord som *skei*, *sau*, *røye* o.a. kan en høre enkel vokal, mest i Nord-Østerdalen: *še*, *sô*, *røe*. (Forskjellen på disse orda er at i *høy* har det aldri

vært noen konsonant etter tvelyden, men i de andre orda var det tidligere en konsonant som er falt bort.)

Et tredje unntak er at en del av Hedmarken ikke har fått vokalforenkling i det hele tatt. Nord for Brumunddalen er tvelydene stort sett bevart, slik de er i Vestoppland, i Solør og i Akershus. Så når Prøysen synger om *steinrøysa neri bakken*, så skyldes det at han var fra et sted i Ringsaker nord for Brumunddalen. Hadde han kommet fra ei av de andre bygdene på Hedmarken, hadde vi nok i stedet fått høre om *stenrøsa neri bakken*.

Et siste unntak fra hovedregelen kan vi også nevne: Det heter jo også i disse delene av landet *streik* og *pause* f.eks. – og ikke *strek* og *pøse*! Dette er nemlig nyere lånord som er kommet inn i norsk med tvelyd, og da er oftest tvelyden bevart i dialekten. Men er lånordet av noe eldre dato, som f.eks. *reise* (fra tysk), så kan det ha fulgt med andre gamle norske ord, og det heter da også her vanligvis *rese*.

I resten av området vårt er vanligvis de gamle tvelydene bevart: *stein*, *staur*, *tøy* (Solør *tei*). Men på Romerike og på Ringerike er de ofte forenkla foran lang konsonant eller flere konsonanter: *læus* 'løs' (adj.) men: *løst*, *løyse* 'løse' (verb) men *løste*. I Solør og Vestoppland (og delvis på Hedmarken) forenkler en ikke tvelyden i slike tilfeller, men forkorter den. Vi får dermed både lange og korte diftonger, lang i *læus*, *sein*, *feit* og kort i *læust*, *seint* og *feitt*.

Det fins også endel andre ord der noen dialekter har tvelyd, mens andre har enkel vokal. I et ord som 'vei' eller 'veg' har nok de fleste dialektene formen *veg*, men mange har *vei*. Formen *veg* er den mest opprinnelige, og når noen dialekter har *vei*, skyldes det at g-en har gått over til å bli en j-lyd eller i-lyd. Dette finner vi også innafor vårt område, især i Østerdalen med Trysil. Vi hører f.eks. *drei* for 'dreg', *høy* for 'høg' m.m. I Trysil finner vi også former som *stij* for 'sti', *dijer* for 'diger', *fLyj* for 'flyg' 'flyr' o.l. Etter bakre vokaler (a, å, o, u) blir g-en ikke til en j eller i, men nærmest en u-lyd eller o-lyd. Noen eks. fra Øvre Rendalen: *däu* 'dag', *mäuer* 'mager'. Vi ser altså at sjøl om de gamle tvelydene oftest er blitt borte, har dialektene her utvikla nye tvelyder i stedet. (Se også 3.4.)

2.5. I hele vårt område får ord som 'grannen', 'enden' og 'bonden' en litt spesiell behandling. De blir uttalt omtrent slik: *gra:an*, *e:en*, *bo:on*. Disse orda har altså kort vokal i ubestemt form og lang vokal i bestemt form. Også hunkjønnsord kan få samme uttale: *stu:un*/*sty:yn*/*stø:øn* 'stundene'.

I en mindre del av området får vi en liknende uttale av ord som 'mannen' (dvs. ord med tonelag 1). Det heter i Solør-Odalen, Hedmarken, Toten, Land, Gran (i eldre mål) og Øvre Romerike *ma:an* eller *mæ:æn* og i Nord-Østerdalen *ma:an*. (I resten av området heter både 'mann' og 'mannen' *mann* eller *mænn*.)

De som har lang vokal i ord som 'mannen', får det også i ord med l, f.eks. 'kvelden': *kvæ:æln*. Og i Land og på Toten (ikke Biri) og i Nord-Odal blir n-en i endinga borte, slik at vi får *kvæll* – *kvæ:æll* 'kvelden', *stæll* – *stæ:æll* 'stallen', *skæll* – *skæ:æll* 'skallen' o.l. Også i ord med vanlig lang vokal blir n-en borte: *bi:il* 'bilen', *fe:el* 'felene'.

Noen steder (Ringerike, Land, Toten, Odalen, Øvre Romerike) kan en få en liknende forlenging av vokalen som i *bo:on* i flertall av ord på -r og L: *bru:ur*, *my:yr*/*mi:ir* 'myrer', *da:aL* 'daler', *sto:oL*

Pässä itte ma-an tia,
så pässä itte tia ma-an
(Tynset)

Ha-du sakt de te-el? (= - til han)
(Nord-Odal)

`stoler', og dessuten i liknende ord i andre ordklasser: *må:ål*
`maler', nåtid av *å måLe*.

3. Konsonantene

3.1. Palatalisering av dentaler finner vi også i deler av vårt område. Det er et språktrekk som er vanlig i Nord-Norge og Trøndelag, og det er da også i de områda som ligger nærmest Trøndelag, vi finner det tydeligst i vårt område.

I Nord-Østerdalen heter det *munŋ, full, stuŋ, rædd*, altså med palatale konsonanter. Og vi kan også få palatale konsonanter i trykklette stavinger, f.eks. i endinga i *hestaŋ*.

Når vi kommer lenger sør, får vi færre ord med palatale konsonanter, især i trykklette stavinger blir det mindre av det. I Trysil mangler disse lydene helt, og i Solør går de bare ned i Grue.

Dæinse, dæinse, dokka mi
(Prøysen, Ringsaker)

I områda rundt Mjøsa er det også lite av palatalisering. Den har nok vært der, men etter hvert er den trengt tilbake, og i stedet har det utvikla seg en vokal foran konsonanten, slik at vi får tvelyd: istf. *mæŋŋ* `mann' får vi da *mæinn* og istf. *trøll* `troll' får vi *trøull*. Men også tvelyden kan trenges tilbake, og hos de yngre er det nok en tendens til at vi får uttalen *mænn* og *trøll*, altså verken med palatalisering eller tvelyd.

På Hadeland, på Ringerike og i Akershus finner vi ikke palatalisering.

3.2. Uttalen av ord som `hvit' / `kvit', `hvine' / `kvine', `kvass' o.l. splitter vårt område. Stort sett finner vi uttalen *vit* på Sørøstlandet og *kvit* i resten av Norge. Innafor vårt område finner vi *vit* i hele Akershus, på Ringerike og i det meste av Solør. Nord for dette området finner vi altså uttalen *kvit*.

Men det finnes også en tredje uttale: *gvit*. Denne uttalen finner vi enkelte steder mellom områda med *vit* og områda med *kvit*. Det gjelder Våler og Åsnes i Solør (ikke Hof, som har *vit*), og likedan Hadeland utenom Jevnaker. Men denne uttalen er nå i klar tilbakegang. Hos yngre finner vi i dag helst uttale med *v* eller *kv*.

Håkken ska'n blonke tel?
(Skjæraasen, Trysil)

Spørreord som skrives med *hv* eller *kv*, følger likevel ikke dette mønsteret: (*h*)*å* `hva', (*h*)*å**kken* `hvem'.

3.3. I hele vårt område (unntatt Nes i Ådal) blir *g* uttalt *j* etter *r* og *L*: *kørj*, `korg', *æLj* `elg', *hæLj* `helg'.

Ølbågaslag å enkemannssørj går
fort over
(Ringerike)

3.4. En spesiell behandling gir østerdalsmål *g* etter (opprinnelig) lang vokal. For i ord som *dag*, *plog*, *mager*, *veg*, *flue* (*fluge* m.fl.), er *g*-en de fleste stedene i Østerdalen blitt *borte*, og i stedet kan en høre andre lyder: *j*, *u*, *o*, *v* eller *w* (samme lyd som den første lyden i engelsk *we*). Hva slags lyd som har erstatta *g*-en, avhenger delvis av hva slags vokal som stod foran, men det varierer også med dialekten. Eks. fra Elverum: *vei* `veg', *dao* `dag', *maoer* `mager', *stæiä* `stige', *du:eL* `dugurd'. I yngre mål er det likevel en tendens til at *g*-en kommer inn igjen, i samsvar med talemål ellers.

4. Substantivbøying

4.1. De fleste substantiva blir bøyd slik på Østlandet:

	Ubest.form entall	Best.form entall	Ubest.form flertall	Best.form flertall
Hankjønn	krok	kroken	kroker	kroka
Hunkjønn	sag	saga	sager	sagen(e)
Intetkjønn	hus	huse	hus/huser	husa

Det som er mest særmerkt for området vårt i substantivbøyinga, er vel endinga -a i bestemt form flertall av hankjønnsord: *gutta, kara, bila* osv. (Den samme endinga finner vi i Oslo bymål.)

Di gamle bokka har di haleste
hønna
(Ringerike)

4.2. Ellers i landet er endinga her oftest -an eller -ane, og det finner vi også i utkantene av området vårt. I Trøndelag heter det oftest *gutan*, og den formen finner vi også i Nord-Østerdalen (og Øvre Rendalen og Engerdal). (Kjell Aukrust bruker endinga -an i sine bøker fra Alvdal.) Sør for vårt område, i vikværsk, heter det *guttane* eller *guttæne*, og den formen finner vi i Follo, som grenser opp til Østfold. Tidligere har nok endinga -ane vært brukt i hele Follo, men Oslo-formene har trengt de gamle formene noe tilbake. Nå er det bare i de sørligste områda av Follo at en hører *gutane* og *hestane* o.l.

4.3. Nesten hele området vårt har altså endinger på ei staving i bestemt form flertall av hankjønnsord: -a eller -an. I hunkjønn er det litt annerledes: De sørligste områda har endinger på to stavinger: -ene, men omtrent fra Nes i Ådal – Lunner (delvis) – Nannestad – Brandval og nordover får vi også her ending på ei staving: -en. Det heter altså *sagene* sør for denne grensa og *sagen* nordafor. Etter enkelte konsonanter blir e-en i endinga borte, men stavingsantallet blir det samme, altså *jentne* i sør og *jentn* (eller *jintn*) i nord. – I Nord-Østerdalen kan hunkjønnsord også ende på -an (*tian*). Det er endinga i hankjønn som da har smitta over til hunkjønn. I Engerdal har hankjønnsendinga smitta over til intetkjønn, slik at vi får *husan* (som i nord-norsk, i trønderske bymål m.m.). I Odalen kan en høre *husen* (smitte fra hunkjønn) vsa. *husa*.

4.4. I ubestemt form flertall ender som regel både hankjønn- og hunkjønnsord på -er. Men også her finner vi unntak i utkantene. I vikværsk ender som regel hankjønnsorda på -ær, og det finner vi også i Follo, mest i den sørlige delen. – Og helt i nord, på Kvikne (Tynset kommune), ender hankjønn på -a (altså uten -r), slik som i Trøndelag.

4.5. Intetkjønnsorda har oftest inga ending i flertall: *husa*. Men de som ender på -e, får vanligvis -r: *epLer*. Flere steder kan likevel også andre intetkjønnsord få -er: *huser*. Det gjelder især Solør og den sørlige delen av Østerdalen. På den andre sida mangler -er

noen steder der vi ellers venter å finne det: i mye av Nord-Østerdalen heter det *føt* istf. *føtter*, *bøk* istf. *bøker* osv.

4.6. Endinga -en i hankjønn kan bli noe redusert i mange tilfeller – som vanlig ellers på Østlandet. Noen eks.: *matn* 'maten', *byn* 'byen', *kan* 'karen', *gan* 'garden'. Hankjønnord som i uttalen slutter på -ne, får forlenging av vokalen i bestemt form: *bonne* 'bonde' – *bo:on*. (Se ovafor 2.5.)

4.7. Et markant drag i store deler av dette området er bruken av dativ. Dativformene er som regel disse:

	Entall	Flertall
Hankjønn	kroka	krokom
Hunkjønn	sagen	sagom
Intetkjønn	husi/husa	husom

Dativ fins i Nord-Østerdalen og (delvis) Midt-Østerdalen, i de nordlige delene av Solør-Odalen (Våler, Åsnes, Grue, Nord-Odal), på Hedmarken og på Toten (ikke Eina) og i Nordre Land. Bymåla på Hamar og Gjøvik har ikke dativ. Dativen er også noe mindre brukt i tettstedene, især hos yngre.

Dativformen i hankjønn, *kroka*, og i hunkjønn, *sagen*, har tonelag 1, som i *boka*, mens intetkjønnsformen *husi* og de fleste flertallsformene har tonelag 2, som i *jenta*.

I intetkjønn ender dativ på -i i Solør, på Hedmarken og i Vestoppland, mens endinga i Østerdalen er -a. Når intetkjønnsordet ender på vokal, kan vi også høre endinga -n, især i Mjøsbygdene (*tren*, *føljen*, *blan*).

Også ellers kan vi enkelte steder finne andre dativformer enn dem som er nevnt her. I Midt-Østerdalen fins former med -m i hankjønn: *krokəm*/*krokëm*. Endinga -ëm fins også i flertall i Midt-Østerdalen og delvis på Tynset. Og i hankjønn finner vi -ä (*pä stoLä*) vsa. -a.

En skulle vøri fire år i romjul'n
(Prøysen)

Dativformene blir oftest brukt etter visse preposisjoner. Eks.: *i bygdn*, *på æille steillom*, *fleske e i pa:an* ('i panna'), *gå åt stalla* – og fra Prøysen: ... *den har je hengt ut åt dotter på garda*, *som er neri dala på kino i kveld*. *Kjæm du i kveld*, *er det lys oppi tråppen*.

Ingen veit hå haran hopper,
sa mann, sette snurua på take
(Ringerike)

4.8. *FLugua på nasan*. Et fenomen som omfatter alle områda våre her, er at mange hankjønnord kan ende på -a i grunnformen (ubestemt form entall): (en) *hana*, *haga*, *hara*, *nasa*, *stega*, *beta*, *slea*, *neva*, *maga* m.fl. Og mange hunkjønnord kan ende på -u: (ei) *viku*, *gutu*, *suLu*, *fLugu*, *stuggu*, *smiu* m.fl. (Jf. Prøysens *blåkløkkevikua*.) Og noen hunkjønnord kan ende på -o: *hoso*, *boso*. Dette finner vi på hele Østlandet, men noe mindre i vikværsk og i bymål. Hankjønnordene på -a står nok noe sterkere enn hunkjønnordene på -u, især i områda nærmest Oslo. Men det er store forskjeller her fra område til område, og vi skal nevne noen detaljer.

På Romerike er det omtrent som nevnt ovafor. Noen flere

eksempler: *påsa, båga, bråta, lyu, vyku/viku, søLju, hoLo.*

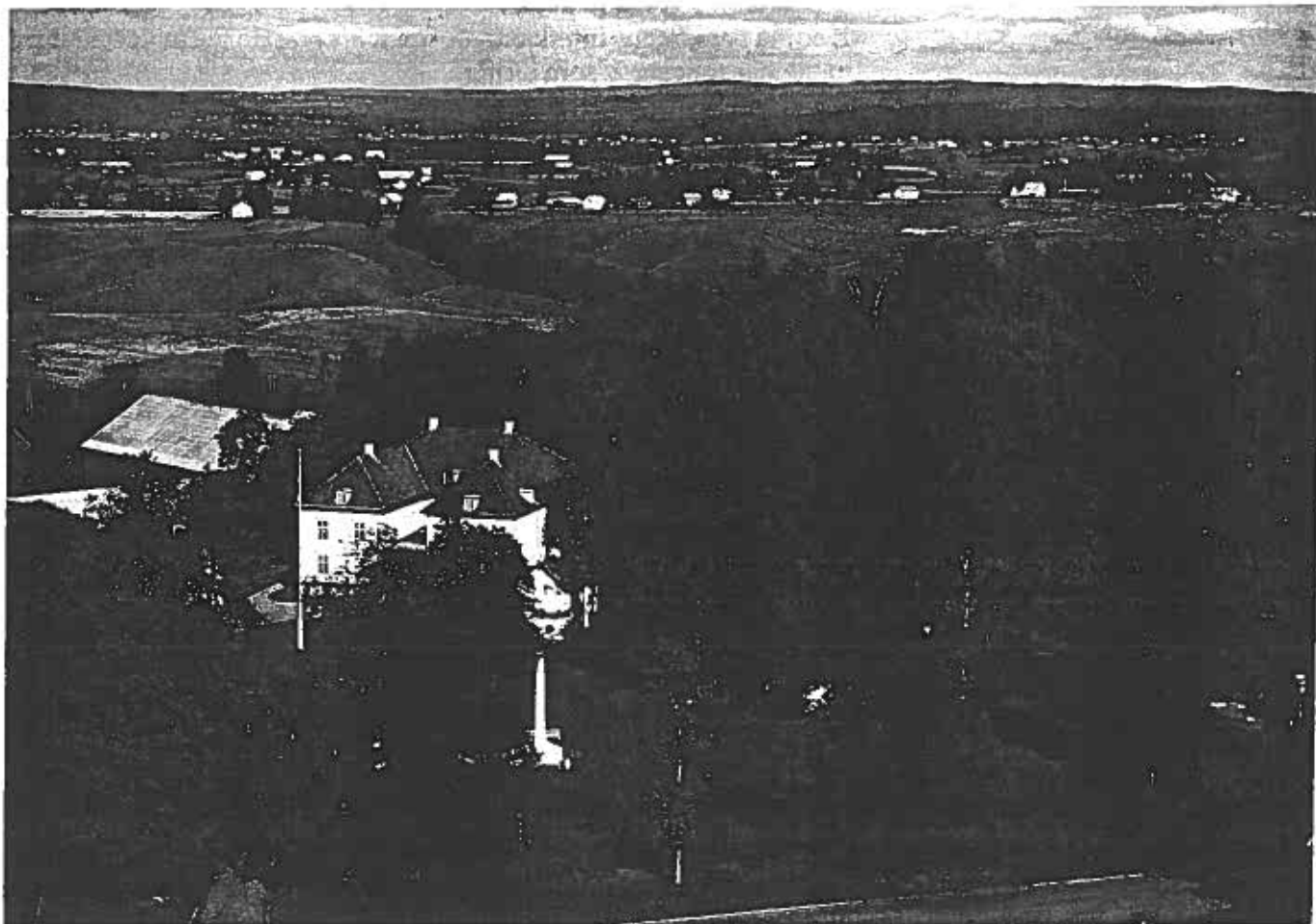
I Solør-Odalen ender alle disse hunkjønnsorda på -u: *busu, smuLu, hu(s)su* (men *hoso* i Odalen).

På Hedmarken og i Solør (unntatt Vinger og Eidskog) ender flere hankjønnsord på -å, som regel slike som skrives med o eller å inne i ordet: *fåLå, flåtå, bågå, påså, måså*. Det samme finner vi i Vestoppland og på Ringerike, men der kan enda flere ord få -å, også noen som skrives med a inne i ordet: *nåså, mågå* (Toten).

4.9. I Østerdalen er det lengst i sør, i Elverum, omtrent som i Solør og på Hedmarken: bare endel ord ender på -å (de har også å inne i ordet): *måså, flåtå, påså*, mens flere ender på -ä: *hanä, skärä, tæLä, nævü*. Etter som vi går lenger østover og nordover, blir den første og den andre vokalen i ordet mer like hverandre. (Fenomenet kalles *jamning*.) I Midt-Østerdalen får vi former som *hänä* og *täLä* i tillegg til de som hadde ä-ä og å-å i Elverum. I Trysil er det enda flere ord med å-å: *hånnå* 'hane', *håkkå* 'hake', og aller mest blir det i Nord-Østerdalen. Der har alle disse orda en å- eller ò/ô-lyd både inne i ordet og i slutten: *nòvvò* 'neve', *tòLò* 'tele', *hòrrò* 'hare', *bòggò* 'bue' osv.

I hunkjønnsord finner vi noe av det samme: Hele Østerdalen har mange ord på -u e.l., men lengst sør i Østerdalen er disse orda ikke så forskjellige fra det vi finner lenger sør og vest: *vikku, snuru, bussu, hussu, svuLu, mysu, kaku*. (I Åmot har de ofte ø inne i ordet: *bøsu, gøtu, svøLu*.) I Nord-Østerdalen ender også disse på -u, men også den første vokalen er her blitt u i så å si alle disse orda: *vukku* 'uke', *mussu* 'myse', *hukku* 'hake' o.l. I Midt-Østerdalen og delvis i Trysil ender disse orda på ô: *bôsô, svôLô*.

Fra Eidsvoll

5. Verbbøying

En et for å leva,
en lever itte for å eta
(Østerdalen)

5.1. *Infinitiv*. Alle dialektene her har *kløyvd infinitiv*, dvs. de fleste ender på -e, men noen ender på -a eller -å: *kaste, bite, drømme*, men *væra, bæra, stæLa, eta, veta, lesa, sitta, spørja, fætæLja, kåmma, såvå, måkå* m.fl. (Eks. fra Ringerike.) På Hedmarken og i Solør kan også verbet *finna* (eller *finja*) ende på -a, men ellers ender det helst på -e.

De verba som ender på -a eller -å, varierer ganske mye fra sted til sted. Og stort sett finner vi det samme mønsteret som ved hankjønnsord på -a eller -å. I Akershus ender ingen verb på -å: *kåmma, såva*, i ringeriksmål og i opplandsk får vi noen verb med -å: *kåmma, såvå*, delvis også *båkå* (Toten, Land). Vanlig i Mjøsbjøgdene er også formen *vara*. I Sør-Østerdalen er det omtrent som i opplandsk – med noen verb på -å, men flere på -a (eller -ä). Nordover i Østerdalen får vi så flere og flere verb på -å (eller ò), slik at vi i Nord-Østerdalen får *vøttò `vite', løssò `lese', tòLò `tale', bòrrò `bore', `bære', løvvò `love', `leve', òttò `ete'* m.fl. Vi ser at vokalen inne i ordet er blitt lik endingsvokalen. Og vi ser også at mange ord som i andre dialekter har en lang vokal, her har kort vokal (og lang konsonant). (Omtrent den samme uttalen har slike ord mange steder i Trøndelag.)

Vi legger også merke til noen særegne infinitiver i Solør: *brute:* (bryte)(nåtid: *briter*), *skute* (skyte (nåtid: *skiter*)) o.l.

Nå har vi vaske gølve,
og vi har børi ved
(Prøysen)

5.2. *Og jinta gikk i sønnavind, og svinse og svæinse i stasen sin*, synger Prøysen. I det meste av landet ville de to siste verba hete *svinsa* og *svansa* i fortid. Men innafor vårt område ender fortid og perfektum partisipp av disse verba helst på -e, altså: *je kaste i går* og *je har kaste*. I Follo, i Asker og Bærum og på (det meste av) Ringerike heter det *kasta*, men på Romerike (unntatt den sørlige delen av Aurskog-Høland), i Vestoppland og i det meste av Hedmark fylke heter det *kaste*. Bare helt i nord, i Tolga og Os, heter det igjen *kasta*. Også på Romerike er nok også nå *kasta* blitt vanlig i bystrøk og tettsteder. I Bærum var *kaste* vanlig tidligere, men er nå stort sett trengt tilbake til Lommedalen.

Nå kan det se ut som dialektene ikke er konsekvente når det gjelder endingene her. For sjøl om det heter *je kaste bøllen* (Hedmarken), så heter det gjerne *je taLa ve-n i går*, altså med -a i verbet. Men det er da slik at de verba (av denne klassen) som har -a i infinitiv, slik som *taLa*, også beholder -a i de andre formene. Vi får derfor ikke bare *kløyvd infintiv*, men også *kløyvd nåtid, kløyvd fortid* og *kløyvd fortids partisipp*, slik:

Infinitiv	Nåtid	Fortid	Fortids part.
kaste	kaste(r)	kaste	kaste
taLa	taLa(r)	taLa	taLa

5.3. I tabellen ovafor satte vi r i nåtid i parentes. Det er nemlig slik at i det meste av vårt område får vi -r i nåtid, ikke bare i *kaster* og *taLar*, men også i *bygger, lyser* osv. Men på Hedmarken, i Biri og i

Nord-Østerdalen høres ingen r: *kaste, bygge*. Dialektene på begge sider av Mjøsa er jo ellers ganske like. Men her er et av de få punktene som skiller (om vi ser bort fra Biri). Derfor kan vi si at om en fra Mjøs-bygdene sier *De lyse pent*, så har vi helst en hedmarking, men om han eller hun sier *De lyser pent*, så er det stor sjanse for at vedkommende er fra andre sida av Mjøsa.

Vi kan ellers legge merke til at i de dialektene som ikke har -r i nåtid (dvs. Hedmarken, Tynset, Alvdal og nedre Folldalen), får derfor verb som *kaste* samme form i både infinitiv, nåtid, fortid og fortids partisipp.

5.4. En liten forskjell mellom dialektene er det i bøyinga av verb som *nå, tru* o.l. Fortids partisipp av slike verb ender som regel på -dd (*nådd, trudd*), men i Vestoppland og på Øvre og Midtre Romerike ender det på -tt (*nått, trutt*). I Solør-Odalen og på deler av Romerike er det vakling mellom -tt og -dd, og det ser ut til at -dd trenger -tt tilbake.

5.5. Nåtid av sterke verb varierer også i dette området. Stort sett heter det *graver* og *biter* i sør og *grev*(*græv*) og *bit* i nord. Men i et mellomområde finner vi «blandingsformer» i de verba der vokalen kan skifte fra infinitiv til nåtid: *grava – grever*. Det heter likevel helst *kommer* i dette mellområdet. (På Hadeland (især Brandbu) fins det nok rester igjen av formen *kjemmer*.)

<i>grev, bit, kjem:</i>	Østerdalen, Hedmarken, Land, Toten/Gjøvik, Nes i Ådal
<i>grever, biter, kommer:</i>	Øvre Romerike (Nes, Ullensaker og nordover), Solør-Odalen (unntatt Eidskog)
<i>graver, biter, kommer:</i>	Ringerike, Hadeland, Asker-Bærum, (resten av) Romerike, Follo, Eidskog.

5.6. Fortid av verb som *bryte, krype* o.l. heter de fleste stedene i landet *braut, kraup* osv., og det heter det også over det meste av vårt område. Østerdalen, som har forenkla de gamle diftongene, har *brøt* eller *brôt*. Også Hamar har *brøt*. Follo har *brøyt* – det samme har Oslo, og derfra trenger også *brøyt* og *krøyp* inn i de bymessige strøka rundt Oslo, men også videre til Kongsvinger, Gjøvik (delvis) og Hønefoss (Ringerike).

5.7. Fortids partisipp av sterke verb ender på -i på det meste av vårt område (*skrivi, kømmi/kommi*). Men i det meste av Østerdalen ender det på -e: *kømme* eller *kômme*. Bare Elverum og Trysil har -i.

Men noen steder fins både -e og -i. I Nordre Land og i Nes i Ådal (Ringerike) er det nemlig slik at når partisippet har *i* som første vokal, blir endinga -i, men når første vokalen er noe anna (oftest *ø*), blir endinga -e, altså *biti, skrivi*, men *søve, fønne* osv. Dette finner vi også i Gudbrandsdalen og Hallingdalen og Søre Valdres. Det er egentlig rester av et gammelt prinsipp om at endingsvokalen kunne variere etter vokalen foran. (Dette er vanlig i finsk.)

Men også den første vokalen i partisippet kan variere. Det vanligste er nok *i* og *ø*: *biti, skrivi* og *kømmi, fønne*. Men i bymessige strøk trenger også former som *finni* og *vinni* inn fra oslomålet.

Ellers peker Trysil seg ut ved former som *kummi* 'kommet',

Så seile vi på Mjøsa
(Prøysen)

Ve kjøper je itte,
den steler je, sa'n
(Ringerike)

Den som grin åt grôt.
er itte svultin
(Østerdalen)

De som itte er tjuvstøli eller
brønne opp,
kommer ijenn
(Ringerike)

stuLi 'stjålet', *kruppi* 'krøpet'. Dette er former som likner tilsvarende former på svensk side av grensa.

5.8. Noen verb som vi kaller modalverb, har som regel inga ending i nåtid: *skal*, *vil*, *kan* m.fl. Men det gjelder ikke uten unntak på Østlandet. For flere steder (Romerike, Vestoppland, Solør) får *skal* (eller *ska*, som det heter mange steder), den vanlige nåtidsendinga -r, slik at det heter *skar* eller *skær*.

6. Pronomen

6.1. Av de personlig pronomena kan vi merke oss 'jeg', som de fleste stedene heter *je*, i bymessige strøk også *jæ(i)*, og 'vi', som stort sett heter *vi* (Romerike og Follo også *ve*). En del av Nord-Østerdalen (Tynset, Alvdal, Nedre Folldalen, Vingelen) skiller seg her ut, for her heter det *ei* eller *æi* og *me*. Øvre Folldalen og Kvikne sier *e* og *åss*.

6.2. 'Han' heter *hænn* eller *hæinn* i Vestoppland og på Hedmarken, ellers *hann*. I tradisjonelt bygdemål fins også en form *hannom* (*hannâm/hånnâm*), som kan brukes vsa. *hann* når pronomenene ikke er subjekt. I det området som har dativ, brukes denne formen som dativform. Når 'han' er trykklett, heter det helst bare 'n.

Ho lyt vòrrò te ho å,
sa kjeriinga, loppa bet a
(Østerdalen)

6.3. 'Hun' heter når det er subjekt *hu* på Romerike, Ringerike, Hedmarken og i Vestoppland, *ho* i Follo (og Høland), i Solør og i Østerdalen. 'Henne' heter *henne* eller *henner* (Østerdalen *hinna/hinner*), men kan når det er trykklett, også hete *a* (*Så du-a?*) over hele området unntatt Follo, der det heter (*h*)*o* i bygdemålet. Det trykklette pronomenet *a* kan også brukes som subjekt (*Så kâmm-a*). I området for dativ heter dativformen *n* i hunkjønn og *a* i hankjønn: *Du lyt fôtæLja a OLa å n Kari åssen dæ ska jøras* (Toten).

6.4. 'Dere' heter som subjekt *de* eller *di* i det meste av området vårt, men *dere* vinner innpass i bymessige strøk i Akershus. Solør (ikke Odalen) og Midt-Østerdalen har *dø*, og Tolga/Os har *dåkk*.) Når 'dere' ikke er subjekt, f.eks. i *Sett dere!*, heter det i Follo *dår* eller *dere*, på Ringerike *dere* og resten av området stort sett former med -kk: *døkk* i det meste av Hedmark, *dekk* i Vestoppland, mens Romerike kan ha *dekk* eller *dikk*. I Østerdalen fins flere former: *døkk* lengst i sør, *dekk* i Trysil, *dø* i Midt-Østerdalen, *dô* i Tynset, Alvdalen, Folldalen og *dåkk* i Tolga og Os.

6.5. 'De' heter *domm* i Vestoppland og på Hedmarken, stort sett også på Romerike og tidligere også i Asker-Bærum, *dømm* i Follo og Østerdalen, *d_hmm* eller *dømm* i Solør. I Akershus brer *dem* seg på bekostning av *domm* og *dømm*, men også *di* er på frammarsj fra oslomålet. Det er ingen forskjell på subjekts- og objektsform.

6.6. Vi kan ellers legge merke til kortformer av de påpekende pronomena i Østerdalen. I stedet for 'denne', 'dette', 'desse' kan en i de nordlige delene av Østerdalen korte dem ned til *ne*, *te*, *se*. Og de tilsvarende formene som viser til noe lenger borte, *denna* 'den der', *detta*, *dessa*, kan hete *na*, *ta* og *sa*. Slike former er vanlige også i Romsdalen og på Nordmøre.

7. Bymål

7.1. Vi har ovafor skrevet lite om byene i området: Kongsvinger, Hamar, Gjøvik og Hønefoss (Ringerike). Og så mye er det heller ikke å si, for langt på vei har bymåla her de samme trekka som dialekten rundt byen: Gjøvik har langt på vei vardalsmål, Hamar har hedmarksmål, Kongsvinger vingermål og Hønefoss har ringesmarksmål.

Men når byene blir tilstrekkelig store, vil det gjerne utvikle seg nye språkvaner der som gjør at vi kan snakke om egne bydialekter. Byene tar imot folk fra forskjellige kanter, de er mottakere av impulser fra utenverdenen, og bymåla blir derfor tidligere utsatt for påvirkning fra de enda større byene enn bygdemåla blir.

Av de byene vi har her, er Hamar den største. Byen har også sterkere tradisjoner som kultursentrum enn de andre byene, f.eks. som bispesete for det indre Østlandet. Derfor er derfor ikke så merkelig at det er Hamar som tydeligst har utvikla et bymål forskjellig fra bygdemålet. Forskjellene er ikke så store, men de er viktige nok.

Gjøvik er noe mindre enn Hamar, og det er mindre avstand mellom bymålet og bygdemålet enn det som gjelder for Hamar. Det samme gjelder antakelig Hønefoss. Og enda mindre har forskjellen vært på Kongsvinger, som til nylig var en ganske liten by.

7.2. Oslomålet øver innflytelse på disse bymåla. Og mest utsatt for det presset er Kongsvinger, som har mye dagpendling til Oslo. Og det var ikke utvikla fra tidligere et eget bymål her, som kunne stå mot dette presset. Resultatet er at en på Kongsvinger i dag finner gamle vingerformer og nyere osloformer ved sida av hverandre, også hos folk som er født og oppvokst på Kongsvinger.

Av osloformene er det helst østkantformene som slår rot – f.eks. har *kasta* langt på vei nå utkonkurrert den gamle dialektformen *kaste*.

7.3. Hamar er også påvirka av oslomålet, men neppe så mye som Kongsvinger. Byen har bevart mange av de trekka som er typiske for området, og når vi noen ganger finner forskjeller mellom byen og bygdene, består det helst i at enkelte spesielle særtrekk blir «slipt ned» eller blir borte. Palatalisering finner vi ikke i bydialekten, og heller ikke tvetyder i ord som *mæinn* og *æille* – bymålet har helst *mann* og *alle*. Den lange vokalen vi ellers kan høre i 'mannen' og 'kvelden', finner vi sjelden i byen. De enkle vokalene i ord som *sten* holder seg godt i bymålet. De blokkerer også fortidsformene *brøyt* og *krøyp*, som ellers har kommet inn i de fleste bymål. I Hamar heter det helst *brøt* (men *braut* rundt byen). Fortidsformen *kaste* lever nok fremdeles, men *kasta* er på full fart inn i bymålet. Nåtidformer som *kjæm* og *drekk* holder seg derimot bra, mens svake verb ofte får -r: *lyser* (mot *lyse* ellers på Hedmarken). Pronomena *je* og *domm* holder seg også bra, men hamarsingene sier helst *døkk må vaske døkk* når bygdefolka sier *de må vaske døkk*. Dativ er også ukjent i bymålet. Og nektingsordet *ikke* har lenge vært et kjennetegn for byen, mens bygdene hadde *itte*.

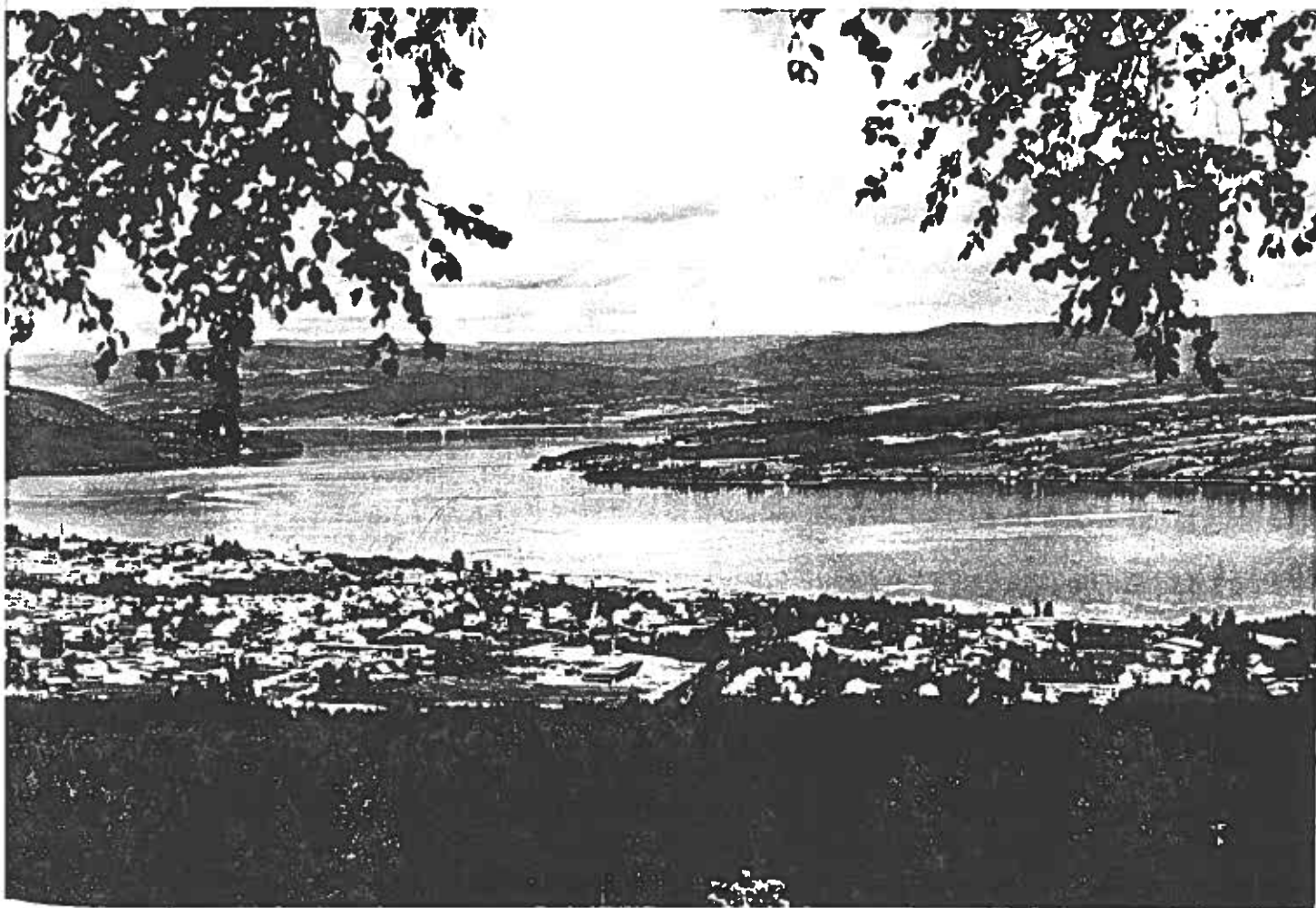
Gjøvik

7.4. Gjøvikmålet har trulig vært mest motstandsdyktig mot påvirkning fra Oslo. Avstanden til Oslo er omtrent som fra Hamar, men det var lettere å ta seg fram til Oslo på østsida av Mjøsa, så påvirkningen fra Oslo til Hamar har nok vært sterkere. Språkbruken i Gjøvik skiller seg bare på noen ganske få punkter ut fra bygdemålet omkring byen. Det gjelder bl.a. dativ, som fins i bygdemålet, men ikke i byen. Det gjelder fortidsformer som *brøyt* og *krøyp*, som har bredt seg også til Gjøvik, og som blir brukt v.s.a. de gamle formene *braut* og *kraup*. Fortidsformen *kasta* har derimot ikke slått rot ennå – det heter fremdeles *kaste*. Ellers har bygdene omkring ofte korttvelyder i ord som *mæinn*, *kæill* o.l. Her har bymålet mista korttvelyden, men beholder æ: *mænn*, *kæll*.

7.5. Hønefoss (nå del av Ringerike kommune) har språkforhold som minner om både Gjøvik og Kongsvinger. Byen har ikke vært så stor og markert i forhold til omlandet at det har utvikla seg noe tydelig bymål. De fleste dialekttrekka som en ellers finner på Ringerike, som f.eks. *je*, *itte*, *dom*, *fønne* og *håkken*, kan en derfor høre også i byen. Men det har også vært mye tilflytting, og det fører som vanlig til uryddige språkforhold. Og byen ligger nær Osloområdet, og dermed kommer også Oslo-former, som *ikke* og *skøyt* og *finni* o.a., inn i talemålet, især hos de yngre.

7.6. Vi ser altså enkelte forskjeller mellom språket i byene i dette området og bygdedialektene. Men skillet er nok ikke alltid så

klart som en kan få inntrykk av her. Mange av de målmerka som vi har tillagt byene, finner en nemlig også på tettsteder ellers i området, især hos de yngre.

Indre Østlandet – kommuneoversikt

Alvdal 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.3 4.2 4.5 4.7 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6	Nord-Odal 1.4 2.1 2.5 4.1 4.3 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5
Asker 1.5 4.1 4.8 5.1 5.2 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5	Nordre Land 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.4 5.6 5.7 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5
Aurskog-Høland 1.5 2.3 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5	Oppegård 1.5 2.3 4.1 4.2 4.4 4.8 5.1 5.2 5.6 6.1 6.3 6.4 6.5
Bærum 1.5 4.1 4.8 5.1 5.2 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5	Os 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.3 4.2 4.5 4.7 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6
Eidskog 1.4 2.1 2.5 4.1 4.3 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5	Rendalen 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.2 4.7 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6
Eidsvoll 1.5 2.3 2.5 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5	Ringerike 1.5 2.3 2.4 2.5 3.2 4.1 4.3 4.8 5.1 5.2 5.5 5.7 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5
Elverum 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 5.7 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6	Ringsaker 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5
Enebakk 1.5 2.3 4.1 4.2 4.4 4.8 5.1 5.2 5.6 6.1 6.3 6.4 6.5	Rælingen 1.5 2.3 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5
Engerdal 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.2 4.5 4.7 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6	Skedsmo 1.5 2.3 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5
Fet 1.5 2.3 2.5 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5	Ski 1.5 2.3 4.1 4.2 4.4 4.8 5.1 5.2 5.6 6.1 6.3 6.4 6.5
Folldal 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.2 4.3 4.7 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6	Stange 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5
Frogn 1.5 2.3 4.1 4.2 4.4 4.8 5.1 5.2 5.6 6.1 6.3 6.4 6.5	Stor-Elvdal 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.7 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6
Gjerdrum 1.5 2.3 2.5 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5	Søndre Land 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.8 5.1 5.2 5.4 5.6 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5
Gjøvik 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5 7.1 7.4	Sør-Odal 1.4 2.1 2.5 4.1 4.3 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5
Gran 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 3.2 4.1 4.3 4.8 5.1 5.2 5.4 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5	Sørum 1.5 2.3 2.5 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5
Grue 1.4 2.1 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5	Tolga 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.3 4.2 4.5 4.7 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6
Hamar 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 5.6 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5 7.1 7.3	Trysil 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 5.7 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6
Hole 1.5 2.3 2.4 2.5 3.2 4.1 4.8 5.1 5.2 5.5 5.7 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5	Tynset 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.3 4.2 4.4 4.5 4.7 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6
Hurdal 1.5 2.3 2.5 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5	Ullensaker 1.5 2.3 2.5 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5
Jevnaker 1.4 2.3 2.4 3.1 4.1 4.3 4.8 5.1 5.2 5.4 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5	Vang 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5
Kongsvinger 1.4 2.1 2.5 4.1 4.3 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 5.6 6.1 6.3 6.4 6.5 7.1 7.2	Vestby 1.5 2.3 4.1 4.2 4.4 4.8 5.1 5.2 5.6 6.1 6.3 6.4 6.5
Lunner 1.4 2.3 2.4 3.1 4.1 4.3 4.8 5.1 5.2 5.4 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5	Vestre Toten 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.4 5.6 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5
Lørenskog 1.5 2.3 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5	Våler 1.4 2.1 2.5 3.1 3.2 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5
Løten 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5	Østre Toten 1.4 2.3 2.4 2.5 3.1 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.4 5.6 6.1 6.2 6.3 6.4 6.5
Nannestad 1.5 2.3 2.5 4.1 4.3 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5	Åmot 1.3 2.2 2.4 3.1 3.3 3.4 4.1 4.8 4.9 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5 6.6
Nes 1.5 2.3 2.5 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5	Ås 1.5 2.3 4.1 4.2 4.4 4.8 5.1 5.2 5.6 6.1 6.3 6.4 6.5
Nesodden 1.5 2.3 4.1 4.2 4.4 4.8 5.1 5.2 5.6 6.1 6.3 6.4 6.5	Åsnes 1.4 2.1 2.5 3.1 3.2 4.1 4.7 4.8 5.1 5.2 5.3 5.5 6.1 6.3 6.4 6.5
Nittedal 1.5 2.3 4.1 4.8 5.1 5.2 5.3 6.1 6.3 6.4 6.5	